

Russiýa - Günbatar çaknyşygy bütin dünýä ýaýraýar

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 янвря, 2025

Russiýa - Günbatar çaknyşygy bütin dünýä ýaýraýar

RUSSIÝA-GÜNBATAR ÇAKNYŞYGY BÜTIN DÜNYÄ ÝAÝRAYAR

Ukrainada, Moldawiýada, Gürjüstanda, Litwada, hatda Koreýa ýarymadasynda-da Russiýa bilen Günbatar garşy-garşy gelýär Ukrainadaky uruş dowam edýär. Moldawiýada we Gürjüstanda saýlawlar geçirildi. Koreýa ýarymadasy bulaşmaga başlady. ABŞ-daky saýlawlara az wagt galdy... Şu we şunuň ýaly halkara üýtgeşmelerde yz goýan meseleleriň birem Russiýa-Günbatar garpyşygy.

BRICS forumynda «BBC»-niň korrespondenti Russiýanyň döwlet ýolbaşçysy Putine şeýle sorag berdi:

– Siz ýgy-ýgydan döwlet howpsuzlygynyň we durnuklylygyň gürrüni edýärsiňiz. Ukrainadaky harby operasiýaňyzdan öň

Russiýa garşy kiber we dron hüjümleri, dürli hüjümler we rus territoriýasyna çozulmagy (Kursk oblastynyň bir bölegi 6-njy awgustdan bäri ukrain goşunynyň okkupasiýasy astynda -H.A.) ýaly zatlar bolmazdy. Mundan üç ýyl öň Russiýanyň döwlet howpsuzlygy taýdan şertler häzirkisinden has gowy dälmedi?

Russiýanyň prezidenti:

– Hawa, öň dron hüjümleri ýaly zatlar bolmazdy – diýip başlan jogabyny şeýle dowam etdirdi: – Ýöne ýagdaý şu günküsiden has erbetdi. Çünki Günbatar bizi äsgermeýärdi. Bizi ikinji synply döwletiň derejesine düşürjek bolýardy. Bu bolsa Russiýanyň at-abraýyna garşy ylalaşyp bolmajak ýagdaýdy. Russiýa bular ýaly zada razy bolup bilmez, özüniň at-abraýyna çirk ýetirtmez. Şeýle ýagdaýdan baş alyp çykmagymyz gerekdi.

Soragyň özi ýaly berlen jogabam täsin we möhüm. Munuň düşündirişini her kim özüçe ýorýar. Käbir pikirlerimi soňrak ýazmakçy. Ýöne ondan öň birnäçe wawwaly täzelikleriň üstünde durup geçeliň.

• **Öňki sowet respublikalary bulaşýar**

Saýlawlar bilen geçen 2024-nji ýylyň soňky aýlaryna girip barýarkak gözler öňki birnäçe sowet respublikasyna dikildi. Moldawiýa we Gürjüstan saýlawlary diýseň çekişmeli geçdi. Çekişmelerde zol-zol Russiýa meselesi öňe saýlandy. Hatda Litwadaky saýlawlarda oppozision Sosial-demokratik partiýanyň üstün çykmagyna-da şunuň bilen baglanyşyklylykda baha berildi: Eýsem-de bolsa täze hökümet ÝB-niň we NATO-nyň Moskwa garşy pozisiýasyny öňküsi ýaly dowam etdirip bilermi? Ýa bolmasa köp sanly rus oppozisioner migrantyna garşy nähili hereket eder? Moldawiýa hakda bir hepde öň ýazypdym. Günbatarçy prezident Sandu prezident saýlawlarynda-da, ÝB-niň düzümine goşulmak boýunça geçirilen konstitusion referendumda-da garaşan netijesini gazanyp bilmedi.

Referendumda ÝB-niň tarapdarlary «burun tapawudy» bilen öňe saýlananam bolsa, gowur ýatyşmady we bu mesele indiki ýylyň parlament saýlawlarynda-da birinji derejeli meseleleriň biri bolup galjaga meňzeýär. Prezident saýlawlarynda bolsa Sandunyň

russiýaçy oppozisioner Stoýanoglonyň garşysyndaky 26%-den 42%-lik öňdeligi 3-nji noýabrda geçiriljek ikinji tapgyr saýlawlarda arkaýyn üstün çykmagyna ýetmän biler. Antigünbatarçy ähli kandidatlaryň gatlagy birleşse, kyndygyna garamazdan häkimiýeti ýeňlişe uçradyp biler.

Moldowan oppozisiýasy Sanduny saýlawlarda galplyk etmekde aýyplasa, olam öz gezeginde Russiýanyň saýlawlara täsirini ýetirmek üçin ummasyz pullary harç edendigini öňe sürýär. Görnüşinden dawa ula ýazjaga meňzeyär.

Gürjüstandaky parlament saýlawlarynyň bolsa 12 ýyldyr häkimiýetdäki «Gürji arzuwy» partiýasynyň (54% ses bilen) ýeňişi bilen gutarandygy mälim edildi. Emma oppozisiýa aslynda özüniň üstün çykandygyny we russiýaçy Iwanişwiliniň öňbaşçylygyndaky häkimiýetiň netijeleri çalşyrandygyny öňe sürýär. Üstesine oppozisiýany goldaýan häkimiýet ganatynyň oňa garanda az ygtyýarly adamy prezident Zurabişwiliniň özem saýlawyň netijelerini ykrar etmeyändigini mälim etdi. Ýurtda protest demonsyasiýalary başlady. Nirä çenli dowam etjegi belli däl. Käbirleri 21 ýyl öňki «Gül rewolýusiýasyny» ýatladyp, Gürjüstanda gandöküşikli üýtgeşmeleriň bolup biljekdigini öňe sürýär.

Bu iki öňko sowet respublikasyndaky iki zenan ýolbaşçy we olaryň yzyna eýerýän gatlaklar bilen olara garşy çykýan Russiýanyň goldawyndaky güýçler... Kimiň üstün çykjagyny görübermeli bor-da. Emma Russiýamyň bu ýurtlardaky täsirliliginiň soňky döwürde artýandygy-da boýun almaly hakykat.

Täsirliligiň tapawutly ýene bir tarapy bar: Gürjüstanda pikir soralşyk anketalary halkyň aglaba böleginiň ÝB-ne agzalygyň tarapyndadygyny görlezyärdi. Häzir muňa goşmaça ýene şol halkyň hakyky pikir-düşünjesi nähili bolanda-da, 2008-nji ýyldaky ýaly Russiýa garşy uruşmakdan gorkýandygy we Ukrainada bolup geçen weýrançylykdan ýiti täsirlenip Moskwanyň gaharyny getirmek islemeýändigini barada hem düşündirişler berilýär.

Şeýle-de Russiýanyň Demirgazyk Koreýa bilen strategiki hyzmatdaşlygy ýola goýmagy we harby ýaranlygy pugtalandyrmagy garşydaş frontda nägilelikleriň döremegine getirýär. Soňky

hepdelerde Demirgazyk Koreýaly esgerleriň Russiýa gelip düşendiginiň ýüze çykmagy ilki bilen Günorta Koreýany alada goýdy. Şol bir wagtyň özünde Ýaponiýany, hatda Hytaýy ynjalykdan düşürdi.

Strategiki hyzmatdaşlyk baradaky şertnamasy daşyndan howp abanan ýagdaýynda biri-birini harby taýdan goldamak borçlulygyny getirýär. Koreýaly esgerleriň Kurskiniň Ukrainadan azat edilmeginde ulanyljakdygy öňe sürülýär. Birden Koreýa ýarymadasyndaky dartgynlylyk çaknyşygyň döremegine getiräýse, rus esgerleri-de ol ýerik gidäýermikä?

Bu ýagdaý Russiýa-Ukraina urşunyň Uzak Gündogara ýaýramagyny we Üçünji jahan urşuna öwrülmeğini aňladýarmy? Ýagdaý diýseň gorkuly...

- **NATO hasam güýçlendi**

Indem ýene ýazgymyň başyndaky gürrüňe gaýdyp geleliň.

Russiýa Günbataryň ykdysady sanksiýalarynyň garşysynda dyza çökmedi. Rus ykdysadyýeti ýykylmady. Gaýtam goranyş bady güýçlenen ykdysady ösüşiň bolandygy aýdylýar. Bu ýagdaýyň we

sanksiýalaryň öňümizdäki ýyllarda üýtgejegini öňe sürýänler bar bolsa-da, şu günüň ýagdaýy şeýle.

Eýse Russiýanyň Ukraina çozan 2022-nji ýylyň 24-nji fewralyndan bäri Russiýanyň howpsuzlygy öňküsinden has güýçli ýagdaýa geldimi? Russiýa bir ýana, sebitleýin howpsuzlyk meseleleri (Ýewropada, Garadeňizde, Balkan ýurtlarynda, Ýakyn Gündogarda, Uzak Gündogarda we başga ýerlerde) taýdan dünýä has howpsuz şertlere ýetdimi?

Edil muny öňe sürüb-ä bolmaz. Tersine, birnäçe sebit we umuman alanda dünýä öňküsinden has howply hala geldi.

Mundan 33 aý öň näçe adam Russiýanyň goňsulary Finlandiýanyň we Şwesiýanyň NATO-nyň düzümine girjegini aýdyp bilerdi? Dartgynlylygyň möwjemeginiň netijesi hem-ä bu döwletlerd Moskwa gorkusy bilen NATO-nyň eteginden ýapyşma mätäçligini duýdurdy (ýa-da birnäçe factoryň täsiri bilen şeýle ýoly saýlap almaga mejbur edildiler) hemem ABŞ-NATO ülpetligi «şertlerden ussatlyk bilen peýdalanyp» bu ýurtlary harby pakta goşma üstünligini görkezdi.

Diňe hataryny güreltmek däl, 2022-nji ýyldan öň birküç ýylyň içinde mazaly tapdan gaçan Günbatar frontynyň we fransuz prezidenti Makronyň (2019-njy ýylda) «beýin ölümi boldy» diýen NATO-nyň konsolidasiýasy we ABŞ-nyň öňbaşçylygynda täze hüjümlere taýýarlanmagy taýdanam möhüm üstünlükleri öz hasaplaryna ýazdylar.

Ýewropa gitdigiçe howply yklyma öwrülýär. Okeanyň aňyrsynda ýagdaý başgaça. Uruş başlany bäri gazanan milliardlarça dollary bilen amerikan ýarag öndürijileriniň we söwdagärleriniň soňky ýyllaryň iň bagtygelen aktýorlarynyň arasynda ýer alandygyna şübhe ýok. Olar üçin sebitleýin howplaryň möwjemeginiňem, ukrainaly we russiýaly ýaşlaryň ölmeginiňem bildirýän ýeri ýok.

Has yza saramaly bolsa, Sowet Soýuzynyň we Gündogar blogunyň, şeýle-de bularyň harby guramalary bolan Warşawa paktynyň dargamagyndan soň NATO-nyňam dargadylmagynyň gerekdigini aýdanlara Waşingtondan hiç ymykly jogap berilmedi. Gaýtam tersine, ABŞ SSSR-iň ep-esli bölegini tutup duran Russiýa Federasiýasynyň daşyny gurşamak, ony we Hytaýy duşman yglan

edip ýaraglanmak we NATO-nyň agzalaryny artdyrmak syýasatyny ýöretdi.

Şeýlekin şertde rus ýolbaşçylary Ýelsiniň we Putiniň Russiýany NATO guramasyna almak hakdaky tekliplerinden ýüz öwrüldi. Nämemiş, «gojaman Russiýanyň pakta alynyp, uýgunlaşdyrylmagy kynmyş». Häzirki bolup geçýän we dünýäni ýok bolma howpy bilen başa-baş goýan üýtgeşmeler hamana juda aňsatmyş ýaly...

Taryhy imperiýa, ýer-ýurt basybalýşlar, ýurduň içinde we daşynda birgiden uruşlar bilen geçen Russiýanyň parahatçylykly we durnukly syýasaty ýöretmek taýdan ezberdigini öňe sürmek-de kyn. Kreml hem-ä Günbatara, hem-de özüne ýakyn saýyp biljek ýaranlaryna we goňsularyna garşy güýjüni görkezmek bilen öňe saýlanmaga öwrenişen.

Ýagdaýyň şu günki hala gelmeginde esasy faktorlaryň arasynda ýolbaşçylaryň täsiriniň bardygyny aýratyn belläp geçeliň: Meselem Brežnewiň, meselem Gorbaçýowyň, meselem Ýelsiniň döwründe Russiýa-Günbatar gatnaşyklary şumatkysy ýaly dartgynlylyga ýetermidi? Dogrusy, bilemok. Emma Putiniň geçmişi, häsiyeti, döwlet howpsuzlygy we watansöýüjilik garaýşy, wakalaryň şular ýaly görnüşde özgermeginde inkär edip bolmajak rol oýnady.

Hakan AKSAÝ.

@Aksay

Hakanaksayhakan@gmail.com

«T24» internet gazetini, 31.10.2024 ý. Publisistika